

УДК 633.63:664:338.3

ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНІ ОПЕРАЦІЇ ЦУКРОВОЇ ГАЛУЗІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Рожко З.П., викладач
Національний університет харчових технологій

У статті проаналізовано стан експортно-імпортних операцій цукрової промисловості зарубіжних країн та порівняльна характеристика України на світовому ринку цукру, на прикладі діяльності Вінницької області.

Ключові слова: інтеграція, глобалізаційні процеси, експорт, імпорт, цукрова промисловість.

Постановка проблеми. В умовах поглибленої ринкової економіки особливе значення набуває розвиток і удосконалення інтеграційних процесів, а також їх вплив на діяльність галузі в цілому. Беручи до уваги залежність людей до вирощування і перероблення харчових продуктів виникає необхідність їх досліджувати. А саме вплив інтеграційних процесів на цукрову промисловість, яка є однією із перспективніших і найпотужніших на сьогоднішній день.

Тому це питання досліджується не перший рік, різними вченими і державами. Теоретичні обґрунтування необхідності економічного інтеграційного процесу у країнах з ринковою економікою були запропоновані ще у 70-80-х роках ХІХ ст. представниками німецької історичної школи - Ф. Лістом, Г. Шмолером, В. Рошером та ін.

У 50-60-ті роки ХХ ст. на проблеми економічної інтеграції звернули свою увагу К. Мейер, Ж. Рюєф, Р. Шуман, А. Паніч, Е. Бенуа, Ж. Моне, Б. Баласса та багато інших.

Регіональною інтеграцією цікавились теоретики світової економіки. Вони розглядали проблеми інтеграції як елемент вчення про ефективність зовнішньої торгівлі або як вчення про державне регулювання зовнішньоекономічних процесів. В умовах державного регулювання режиму торгівлі, міжнародних кредитних і валютних відносин набули розвитку прикладні галузі зовнішньоекономічної теорії, перш за все теорія митних союзів, яку запропонував Дж. Вайнер.

Класичну спробу визначити ефекти від створення різних інтеграційних процесів в межах ЄС зробив у 1974 р. американський учений Б. Баласса. Він зробив порівняння еластичності попиту на імпорт країн ЄС до створення інтеграційного угруповання з тим же показником після утворення ЄС за галузями. Відповідно до отриманих результатів створення ЄС мало ефект створення торгівлі дуже суттєвих розмірів. Якщо до створення ЄС кожний 1% зростання ВВП призводив до збільшення торгівлі між країнами на 2,4%, то після створення ЄС - на 2,7%. Ефект відхилення торгівлі мав місце тільки в

окремих галузях (продукти харчування, напої, тютюн, хімічні товари). Після політики вільної торгівлі немає іншої альтернативної торговельної політики, яка б впливала на міжнародний добробут позитивно. На цих висновках побудована ідея, англійцем Дж. Мідом у 1955 р. [4, с.117].

Представники іншої школи (Л. Кеохане, П. Робсон, М. Дюватріон та ін.) зробили спробу відокремити як домінуючі позаекономічні фактори: інтеграційні угруповання дозволяють країнам забезпечити більш надійну обороноздатність, вступ до «елітного клубу» вважається справою національного престижу тощо. Прихильники ще одного підходу вважають, що створення інтегрованої системи дає змогу ставити спільну мету і спільно її досягати (зростання зайнятості, виробництва, соціальна стабільність тощо). При цьому збільшується роль держави у вирішенні загальних проблем в рамках інтегрованої системи.

Представники іншої теорії (П. Робсон, А. Рюгман) вважають, що країни прямують до інтеграції своїх економік з метою подолання «фактора обмеженості» (сировина, інші фактори виробництва). Вважається, що цей фактор сприяв зростанню масштабів виробництва, розвитку товарної диференціації і нових технологій. Ще одна перевага інтеграції за даною теорією - це той факт, що інтеграція сприяє зростанню конкуренції. А конкуренція, як відомо це - потужний стимул для розвитку виробництва, якості тощо.

Тому інтеграція української економіки стає дедалі більш необхідною і невідкладною. У цьому зв'язку особливої актуальності набуває розширення наукових досліджень щодо причин, які впливають на розвиток тої чи іншої галузі, а також вплив на них різних інтеграційних процесів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема збуту продукції завжди виникає на підприємствах, а після вступу України до СОТ, зокрема харчової промисловості, це питання стало ще різким і останнім часом привертають увагу багатьох дослідників. Заслужовують на увагу праці такі праці В.С.Бондара, М.М.Ярчука, П.Г. Борисяка, О.В. Маслака та інших.

Метою написання цієї роботи є дослідження сучасних тенденцій торгівлі на ринку цукру, а також попит на цукор зарубіжних країн і аналіз експортно-імпортних операцій у Вінницькій області.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція – це утворення цілісної економічної системи, яка сприяє розвитку підприємств і країн в цілому. За допомогою інтеграції покращуються валютні і кредитні відносини, налагоджується система торгівлі, удосконалюється ефективність підприємства за рахунок інноваційних процесів, зростає конкуренція. На основі інтеграційних процесів і їх вплив на суспільство, державу і підприємство виникають глобалізаційні процеси, які мають суттєвий вплив на розвиток міжнародних економічних відносин і національних економік. Глобалізація означає тісну взаємодію і сплетіння економічних, політичних, соціальних, правових, інформаційних, культурних та інших трансакцій на світовому терені. Інтеграція сама по собі може існувати в середині країни, але посилення

взаємозв'язку з іншими державами, що нам дає глобалізація, поєднує їх і створює єдину систему, яка направлена на формування широких світових відносин у сфері ринків товарів і послуг, фінансів та інформаційних технологій. Глобалізація супроводжується утворенням міжнародних організацій, що є регуляторами цього процесу. Особливості інтеграційних-глобалізаційних систем такі, що вони: по-перше дозволяють застосовувати нові технології, застосування яких дає змогу скорочувати час і витрати; по-друге підприємства переходять на нові ринки збуту; по-третє зростає інвестиційна активність; по-четверте підприємства переходять на більш ресурсозберігаючі технології, що дозволяють скоротити витрати; по-п'яте розширюють свої економічні зв'язки з іншими країнами [8, с. 14].

Підприємства цукрової промисловості на даний час є вузькоспеціалізованими, які мають достатній виробничий досвід, що формує для них організаційні і конкурентні переваги на внутрішньому ринку і міжнародному. Комерційний успіх підприємства цієї галузі можна досягти завдяки лідерства і постійній зацікавленості у кращій якості, становлення нової стратегії для свого підприємства і покращення сировинної бази. Тому цукрове виробництво є специфічним учасником, який є слабо захищеними від небажаних змін ринкової кон'юнктури. Завдяки цим умовам значення цукрової галузі в економіці України зазнало суттєвих змін. В 2009 році Україна імпортувала цукру і кондитерських виробів на суму 87,6 млн.дол. США; експортувала на 162,5 млн. дол. США. На обсяги імпорту цукру в Україну впливають, в першу чергу, зобов'язання України, які вона взяла при приєднанні до СОТ, щорічно завозити 270 тис. т цукру-сирцю; по-друге, нестача цукру власного виробництва для задоволення потреб внутрішнього ринку. Виробничий потенціал цієї галузі почав реформуватися, а саме почали закриватися не рентабельні і малопотужні заводи, відмінна держдотацій, скорочення посівних площ буряків. Хоча в світі спостерігається тенденція перевищення попиту на цукор над його пропозицією. І як наслідок значне підвищення цін на цукор. Так за даними, Міжнародної організації по цукру (МОЦ), значний ріст попиту на цукор на світовому ринку відбувся в кінці 2005 на початку 2006 років (ціна на світових біржах була понад 500 дол. США), а наступний відбувається вже у сезон 2008/09 років (ціна білого цукру дорівнює 557,4 дол. США, цукру – сирцю з тростини – 495 дол. США, ф'ючерсна ціна на березень 2010 відповідно 594,1 і 518,1 дол. США). Останній цукровий бум спричинився значним скороченням виробництва цукру в Індії через посуху, неврожаєм тростини в Бразилії через зливові дощі та в інших країнах. Зараз дефіцит цукру у світі експерти оцінюють в межах 6 млн.т. Найбільшими виробниками цукру є такі регіони, як Південна Америка – 48413 тис.т (включаючи Бразилію – 39950 тис. т), Індостан – 32385 тис.т (Індія – 28000 тис.т) та Далекий Схід та Океанія – 31877 тис.т (відповідно Китай 12750 тис.т). Україна, яка відноситься до країн СНД займає майже останнє місце і виробляє 1850 тис.т в порівнянні з Російською Федерацією 2935 тис. т. Якщо ж говорити

про торгівлю то найбільше експортують свою продукцію такі країни як Бразилія - 26750 тис.т, Таїланд – 4535 тис.т, Австралія- 3400 тис.т, Індія – 1625 тис.т, в порівнянні з Україною всього 50 тис.т. Найбільшими імпортерами цукру є такі країни, як Китай та Індонезія – 3100 і 2700 тис.т, США – 2500 тис.т, ОАЕ і Іран – 1890 і 1575 тис.т . Відповідно Україна займає 17 місце із 34 країн по імпорту цукру, а це 325 тис.т. Україна займає одне не з останніх місць по імпорту цукру, хотілося щоб і такі результати були і по експорту продукції, але такому результату не відповідає кількість цукрових заводів, а також зниження площ посіву цукрових буряків. Один із найбільших регіонів, який виробляє цукор по Україні є Вінницька область. За даними Головного управління статистики у Вінницькій області за період 2002-2011 років цією областю було вироблено в середньому білого цукру 38829 т, а бурякового 36609 т.

Таблиця 1

Обсяг експорту Вінницької області, 2007- 2011 рр.

Країни	Роки										Середнє за 5 років	Відхилення від середнього
	2007		2008		2009		2010		2011			
	кг	%	кг	%	кг	%	кг	%	кг	%		
Киргизстан	-	-	68000	98,5	4509000	99,9	-	-	-	-	969800	0
США	-	-	1000	1,5	1110	0,1	-	-	-	-	422	0
Азія	-	-	-	-	-	-	-	-	2405000	50	481000	1924000
Грузія	-	-	-	-	-	-	-	-	2405000	50	481000	1924000
Всього	-	-	69000	100	4510110	100	-	-	4810000	100	5541110	-731110

Джерело: дані Головного управління статистики у Вінницькій області

За останні 5 років експорт цукру по Вінницькій області зменшився в середньому на 731110 кг за рахунок того, що за останні 2 роки взагалі був відсутній експорт в Киргизстані і США, але в 2011 році з'явилися нові споживачі цукру це країни Азії та Грузія. В 2007 і в 2010 році взагалі експорту цукру не було. В 2008-2009 роках найбільшим споживачем цукру був Киргизстан, який купував цукру стільки скільки Азія і Грузія разом (таблиця 1).

Найбільшим імпортером цукру за останні 5 років є Російська Федерація. З 2008 до 2010 року імпорт цукру зростав з 13,15 до 99,45% (таблиця 2).

Таблиця 2

Обсяг імпорту Вінницької області, 2007- 2011 рр.

Країни	Роки										Середнє за 5 років	Відхилення від середнього
	2007		2008		2009		2010		2011			
	кг	%	кг	%	кг	%	кг	%	кг	%		
Австрія	500	24,1	-	-	-	-	-	-	-	-	100	0
Нідерланди	1025	49,3	1025	0,67	2000	11,6	20	0,01	1200	0,6	4294	-3094
Німеччина	550	26,5	-	-	-	-	-	-	-	-	110	0
Польща	-	-	10750	7,05	-	-	-	-	-	-	2150	0
Франція	-	-	50	0,03	100	0,58	825	0,52	800	0,4	1135	-335
Російська Федерація	-	-	20056	13,1	15000	87,7	155144	99,4	181030	99	545385	-364355

Іспанія	-	-	256	0,16	-	-	-	-	-	-	51,2	0
Словаччина	-	-	120300	78,9	-	-	-	-	-	-	24060	0
Всього	2075	100	152437	100	17100	100	155989	100	183030	100	364207	

Джерело: дані Головного управління статистики у Вінницькій області

В 2011 році незначно зменшився, порівняно з іншими країнами. Найбільше імпорт цукру спостерігався в 2009 та 2011 році, це зумовлено скороченням посівних площ цукрових буряків та погодними умовами.

Таблиця 3

Структура експорту по видах цукру Вінницької області, 2007 – 2011 рр.

Вид цукру	Роки										Середнє за 5 років	Відхилення від середнього
	2007		2008		2009		2010		2011			
	тис. дол. США	%	тис. дол. США	%	тис. дол. США	%	тис. дол. США	%	тис. дол. США	%		
Цукор з цукрової тростини або з цукрових буряків і хімічно чиста цукроза, у твердому стані	-	-	33,1	100	2004	100	-	-	1747,2	100	2386,6	-639,34
Всього	-	-	33,1	100	2004	100	-	-	1747,2	100	2386,6	639,34

Джерело: дані Головного управління статистики у Вінницькій області

В 2007 році найбільшим імпортером цукру були Нідерланди, Німеччина та Австралія. Наступних 4 роки імпорт цукру Австралії та Німеччини не використовувався. В 2008 році спостерігалась найбільша кількість країн імпортерів цукру, а саме Польща, Франція, Росія, Словаччина, Іспанія. Починаючи з 2009 року стабільними імпортерами цукру являються такі країни, як Росія, Франція, Нідерланди.

Таблиця 4

Структура імпорту по видах цукру Вінницької області, тис. дол. США

Вид цукру	Роки										Середнє за 5 років	Відхилення від середнього
	2007		2008		2009		2010		2011			
	тис. дол. США	%	тис. дол. США	%	тис. дол. США	%	тис. дол. США	%	тис. дол. США	%		
Інші цукри, включаючи хімічно чисті лактозу, мальтозу, глюкозу та фруктозу	14,9	100	109,7	91,9	34,2	96,6	134,2	98,3	188,9	97,7	330,78	-141,9
Цукор з цукрової тростини або з цукрових буряків і хімічно чиста цукроза, у твердому стані	-	-	9,7	8,1	1,2	3,4	2,8	2,1	4,3	2,2	15,76	-11,5

Всього	14,9	100	119,4	100	35,4	100	137,0	100	193,2	100	345,34	-152,1

Джерело: дані Головного управління статистики у Вінницькій області

За даними таблиці 3 можна зробити такі висновки, що експортується лише один вид цукру це цукор з цукрової тростини або з цукрових буряків. Відповідно за таблицею 4 імпортується 2 види цукру це цукор з цукрової тростини або з цукрових буряків та інші цукри. В 2011 році спостерігається зменшення взагалі імпорту по двом видам цукру (таблиця 3 і 4).

В середньому за 9 років країни СНД є найбільшими експортерами по двом видам цукру. Слід зазначити, що експорт цукру, як країн СНД так і інших країн в період 2003-2011 року були нестабільними, про що свідчить коефіцієнт варіації (таблиця 5).

Таблиця 5

Динаміка експорту цукру Вінницької області, 2003-2011 рр., кг

Роки	Цукор з цукрової тростини		Інші цукри		% в загальному обсязі	
	Країни СНД	Інші країни	Країни СНД	Інші країни	Країни СНД	Інші країни
2004	117	208618	11810179	-	0,0025	7,95
2005	-	4480	-	-	0	0,17
2006	-	-	-	-	0	0
2007	-	-	-	-	0	0
2008	68000	1000	-	-	1,4	0,038
2009	4509000	1110	-	-	98,5	0,042
2010	-	-	-	-	0	0
2011	-	2405000	-	-	0	91,6
Середнє значення	56509,7	32378,8	1312242,1	56509,7	X	X
Коефіцієнт варіації	3,99	4,31	33,5	3,99	X	X

Джерело: дані Головного управління статистики у Вінницькій області

В 2004 році інші цукри взагалі не експортувалися. Цукор з цукрової тростини експортувався на протязі 2003-2004, 2008-2009 років, як країнами СНД так і іншими країнами. Інші країни мають значно більші обсяги експорту ніж країни СНД, винятком є 2008 і 2010 роки.

Таблиця 6

Динаміка імпорту цукру Вінницької області, 2003-2011 рр., кг

Роки	Цукор з цукрової тростини		Інші цукри		% в загальному обсязі	
	Країни СНД	Інші країни	Країни СНД	Інші країни	Країни СНД	Інші країни
2004	16251020	-	-	12580	-	5,3
2005	-	-	-	12800	-	5,4
2006	-	59200	-	28575	-	12,1
2007	-	-	-	2075	-	0,88
2008	-	10800	20056	121575	5,40	51,5
2009	-	100	15000	2000	4,04	0,84
2010	-	825	155144	20	41,7	0,0084
2011	-	800	181030	1200	48,7	0,50
Середнє	1805668,8	7969,4	41247,7	26183,6	X	X

Коефіцієнт варіації	35,3	43,2	60,2	69,5	X	X

Джерело: дані Головного управління статистики у Вінницькій області

Найбільший експорт спостерігався в 2010 - 2011 року країнами СНД. За даним аналізу таблиці 6, можна зробити висновок, що в середньому за 9 років країни СНД є найбільшим імпортером по двом видам цукру. Слід зазначити, що імпорт цукру, як країн СНД так і інших країн в період 2003-2011 року були нестабільними, про що свідчать коефіцієнт варіації. З 2003-2007 року інші цукри взагалі не імпортувалися. Цукор з цукрової тростини імпортувався країнами СНД тільки 2004 року, 2006 року, 2008-2011 років, так і іншими країнами (таблиця 6).

Країни СНД мають значно більші обсяги імпорту ніж інші країни. Найбільший імпорт спостерігався в 2010 - 2011 року країнами СНД, так і збільшення поставок імпорту 2008 року іншими країнами, це є певним недоліком на мою думку, тому що наш регіон може забезпечувати себе сам і не потребує цукру низької якості. А щоб це відбувалося необхідна цінова стабільність та державне регулювання ринку цукру. Тому Аграрний фонд України вже придбав на відкритих торгах 95,7 тис.т цукру та має наміри закупити ще 50-70 тис. т, а також до виробничого сезону вже готові 70 цукрових заводів України загальною потужністю 241 тис. т на добу. Згідно з наказом Мінагрополітики (№119 від 7.04.2011), цукровиробникам доведено обсяги виробництва цукру квоти «А» на період з 1 вересня 2011 року до 1 вересня 2012 року в кількості 1,86 млн. тонн, що на 0,32 млн.т менше [9, с. 5].

Висновки. Відновлення експорту українського цукру, підвищення його конкурентоспроможності в умовах інтеграції та його активізація просування на продовольчі ринки зарубіжних країн є однією з відправних позицій розвитку галузі. Разом із цим нам необхідно забезпечувати захист внутрішнього ринку від зовнішнього впливу. Тому необхідно як найшвидше домовитись про скасування або про зниження пільгового імпорту цукру в Україну (квоти про безмитний імпорт відповідно до угоди з СОТ). А також доречно було б запровадити ввізні мита на цукрозамінники та підсолоджувачі.

Література

1. Режим доступу: Головне управління статистики у Вінницькій області//www.vn.ukrstat.gov.ua.
- 2.Режим доступу: www.in.gov.ua.
3. Мазур Є.К. Солодкі коливання // Агробізнес сьогодні. // Мазур Є.К. – 2011.- № 13(212). – С.6-7.
4. Передрій О.С. Міжнародні економічні відносини. Навчальний посібник. – К.: ВІПОЛ, 2008 р. - С. 114-118.
- 5.Ярчук М.М.,Борисюк П.Г. Ситуація в буряцукровій галузі й на ринку цукру//Цукрові буряки. // Ярчук М.М.,Борисюк П.Г. - 2009р.- №6. - С.3-5.
6. Маслак О.П. Як стабілізувати ціни на цукор та цукрові буряки// Пропозиція. // Маслак О.П. - 2011р. -№10/11. - С.42-45.
7. Варченко О.М., Слупян К.В. Напрямки обґрунтування маркетингових стратегій для підприємств цукрової промисловості // Вісник аграрної науки. // Варченко О.М., Слупян К.В. – 2010р . – березень. - С.61-64.
8. Полторац В.В. Аналіз внутрішнього і світового ринку цукру// Цукор України. // Полторац В.В. - 2010р.- № 1. - С.12-21.
9. Ярчук Т.М. Перспективи та наслідки ринку цукру в Європейському Союзі // Цукор

Summary

Export-import operation of sugar branch of Vinnitsa region in the integration condition of Ukrainian economic / Rochko Z.P.

In the article was analyzed the resultation of the export –import operation of sugar production on of foreign countries. Also was objected the comparing characteristic on the world sugar market on the example of the Vinnitsa region activity.

Keywords: integration, global processes, export, import, sugar production.